

Outovanje, najhrabriji potez

Svi koji vas vole, voljet će vas i dalje

U BiH žive LGBT osobe koje su bile dovoljno hrabre da sa ljudima oko sebe podijele jako bitan dio svoga identiteta – svoju seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet. U pitanju je potez zbog kojeg se u BiH može i stradati – nasilje i diskriminacija još uvijek perpetuiraju javni prostor kada su u pitanju LGBT osobe, pogotovo ako se odvaže istupiti u taj isti javni prostor pod vlastitim imenom i prezimenom. Sa LGBT osobama smo razgovarali o iskustvima “izlaska iz ormara”, odlukama da to (ne) urade, psihološkim posljedicama, te sociološkom kontekstu outovanja

Sa izložbe fotografija
i maski LGBT osoba,
Maske su za ormar, upriličene
11. oktobra 2013. godine,
povodom Međunarodnog
dana coming outa, u
Art Kinu Kriterion

“Nismo htjeli kriti svoj način života, ni l

Piše: **Masha Durkalić**
Foto: **Lejla Huremović,**
privatne arhive

D. i Z. su gay par u svemu jednak bilo kojem drugom (hetero) paru, s tim da njihov život, za razliku od života mnogo drugih LGBT parova, obilježava i činjenica da su outovani svojoj bliskoj okolini. Z. je svoju seksualnu orijentaciju obznanio u šestom razredu osnovne škole prijateljima/icama iz razreda. Njegov partner D. se outovao tokom fakulteta, i to bratu, kolegama/icama i prijateljima/icama. D. i Z. su bili dugo u vezi, i odluka da se outuju svojim roditeljima bila je zajednička – učinili su to istog dana, nakon što su odlučili da se presele u Sarajevo iz grada u kojem su rođeni i odrasli.

“Ako se zna da je neko gay, ali to ipak ne manifestuje na direktan način, već koliko-toliko čuva u rezervatu privatnosti, društvo je u većoj mjeri tolerantnije, ali je riječ o površnoj, licemjernoj toleranciji koja ne prihvata Drugo i Drugačije u cjelosti”

“Danas je svako ko ima ikakve veze sa nama upoznat sa našim porodičnim životom kao gay para, uključujući i kolege/ice na poslu”, kaže D. “Nismo htjeli kriti svoj način života, ni kao individue niti kao par. Imam pravo da živim onako kako mislim da mi najviše odgovara i niko nema pravo da se miješa u to, jer nikome ne nanosim štetu. Također, ne želim da lažem ljude oko sebe, bilo da se radi o prijateljima/icama ili roditeljima. Odluku o zajedničkom životu kao par ili kao porodica, budući da smo u vezi pet godina, donijeli smo kao i bilo koji drugi par, kada smo vidjeli da odgovaramo jedan drugom u kontekstu zajedničkih interesa u životu”, dopunjava Z.

Socijalni krug

Kažu da je najveći izazov bio skupiti hrabrost i outovati se ro-

diteljima. “Kod obojice su roditelji reagirali isto, ali nakon otprilike godinu dana su to prihvatili. Ne baš u potpunosti, jer evo, nas dvojica ovaj razgovor vodimo ‘anonimno’ upravo zbog njih. Da nije tako, sredina bi ih percipirala kao roditelje koji imaju gay djecu koja se toga ne stide. To bi za njih bilo previše”, kaže D. Nakon outovanja su postali rasterećeniji jer se, kako objašnjava Z, mnogo energije mora uložiti na prikrivanje svih tragova kako niko ne bi saznao.

Psihologinja Belma Žiga kaže da je outovanje širem socijalnom krugu rijetkost, ali da se posljednjih godina situacija polako mijenja, zahvaljujući medijima koji više izvještavaju o LGBT osobama, kao i radu nevladinih organizacija: “I prije nego što se LGBT osoba odluči za outovanje, često prolazi kroz dugogodišnji proces outovanja samoj sebi. Zbog homofobične kulture našeg društva, poruka djeci i mladima prije nego što otkriju svoju seksualnost je da je biti LGBT neprihvatljivo i bolesno, te se tako internaliziraju homofobija i osjećaj srama. U psihološkom smislu, internalizirana homofobija kreira bazična uvjerenja da su neadekvatni, neprihvaćeni i nevoljeni, što negativno utječe na mentalno zdravlje. Pripadnici LGBT populacije češće pate od depresivnih i anksioznih poremećaja zbog stresa i diskriminacije koje doživljavaju, tzv. stresa manjine.”

Coming out je posve individualna odluka, koja ipak u mnogome ovisi od društva u kojem LGBT osoba živi. “Neka od istraživanja ukazuju da najpozitivnije efekte osoba ima kad se outuje članovima obitelji i prijateljima, čija je podrška, očito, najvažnija. Kada smo prihvaćeni od najbližih, negativni efekti društvenih pritisaka se ublažavaju. Problemi nastaju kada podrška najbližih izostane”, kaže Žiga i dodaje da odluka o outovanju ili skrivanju seksualnog identiteta može biti snažan izvor stresa.

“Osoba koja internalizira homofobiju i smatra da je nesreća, bolest ili neprihvatljivo biti LGBT pati na mnogo načina.” Oni koji se prepoznaju u ovome opisu trebali bi potražiti stručnu pomoć psihoterapeuta. Žiga savjetuje i aktiviranje u LGBT organizacijama kako bi se okružili ljudima s kojima se mogu družiti i sa-

i kao individue niti kao par”

Ljubljenje dva muškarca na javnom mjestu

Istraživanje javnog mnijenja "Ko smo mi da sudimo drugima: Ispitivanje javnog mnijenja o stavovima prema homoseksualnosti i transrodnosti u BiH", urađeno u sklopu projekta kojeg finansira EU – *Coming out! Zagovaranje i zaštita prava LGBT osoba*, čija je autorica Zlatiborka Popov-Momčinović, provedeno je tokom maja 2013. na uzorku od 1.010 ispitanika/ca. Istraživanje je pokazalo da su LGBT osobe najmanje prihvaćene/prihvatljive kao prijatelji, potom kao šefovi na poslu, zatim kao radne kolege i naposljetku kao komšije, a za 42,2 posto građana/ki je neprihvatljivo da im homoseksualna osoba bude komšija, šef ili kolega na poslu.

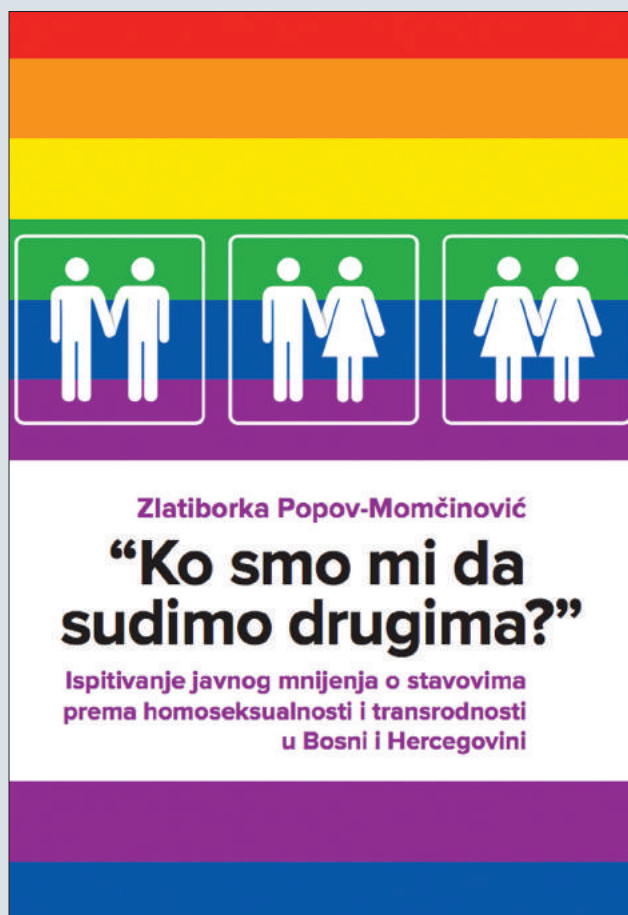
Kada je o coming outu riječ, odgovori u natpolovičnoj većini ukazuju na odbijanje. Ljubljenje dva muškarca na javnom mjestu je za 74 posto građana/ki neprihvatljivo. Žene su, kada je o coming outu riječ, pokazale veći senzibilitet. Našavši se u situaciji da saznaju da je njihovo dijete homoseksualna osoba, 70,4 posto građana/ki bi pokušali vlastito dijete uvjeriti u to da je to pogrešno, a manji dio građana/ki (13,2 posto) bi to prihvatio/la ili pružio/la podršku vlastitom djetetu.

U publikaciji *Brojevi koji ravnopravnost znače*, u izdanju Sarajev-

skog otvorenog centra, objavljeni su rezultati istraživanja problema i potreba LGBT osoba, koje je trajalo od februara do jula 2013, te je obrađeno i koje osobe iz okruženja pripadnika/ca LGBT populacije znaju za njihove identitete i da li ih podržavaju. Istraživanjem je obuhvaćeno 545 osoba, starosti od 15 do 54 godine. Ustanovljeno je da u većini slučajeva članovi porodice ne znaju da je njihovo dijete, sestra, brat, supružnik/ca LGBT osoba.

Prijatelji/ce od čak 90,4 posto LGBT osoba znaju i većina ih podržava – 89,2 posto. Kolege/ice sa posla/iz škole/sa fakulteta češće znaju da je osoba LGBT nego članovi porodice. Za 46,4 posto LGBT osoba okruženje s posla, iz škole ili fakulteta zna da su LGBT i dvije trećine (66,6 posto) ih podržava. Sestra/e u 44,7 posto slučajeva znaju da je brat/sestra LGBT osoba, i 86,7 posto pružaju podršku, što ih čini grupom koja poslije prijatelja/ica najviše podržava LGBT osobe.

Za 40,7 posto LGBT osoba majke/starateljice znaju, a samo 61 posto majki podržava djecu. Brat/braća u 37,1 posto znaju, ali ih većina podržava – 75,9 posto. Svakoj petoj LGBT osobi otac/staratelj zna za seksualnu orijentaciju ili rodni identitet (22,7 posto), i

manje od polovine podržava (41,8 posto), što očeve/staratelje stavlja na posljednje mjesto kada je u pitanju davanje podrške i uža porodica.

Logo Međunarodnog dana coming outa, kojeg je dizajnirao umjetnik Keith Harrington, a koji se obilježava svakog 11. oktobra

Kažu da je najveći izazov bio skupiti hrabrost i outovati se roditeljima. “Kod obojice su roditelji reagirali isto, ali nakon otprilike godinu dana su to prihvatili. Ne baš u potpunosti, jer evo, nas dvojica ovaj razgovor vodimo ‘anonimno’ upravo zbog njih. Da nije tako, sredina bi ih percipirala kao roditelje koji imaju gay djecu koja se toga ne stide. To bi za njih bilo previše”

radivati, te izbjegavanje izolacije i pokušaja samostalnog rješavanja problema. “Ako se osoba suoči sa gubitkom svog socijalnog kruga zbog outovanja, važno je da uloži napor u kreiranje novog kruga. Zbog toga proces outovanja treba biti postepen i promišljen.”

Praksa je nešto drugo

Sociologinja Zlatiborka Popov-Momčinović naglašava da su outovane LGBT osobe suočene s velikim izazovima od strane dru-

štva koje je izrazito heteronormativno i patrijarhalno. “Naše društvo je društvo gomile, obespravljene biomase koja ima glavnu funkciju da tu istu masu iznova i iznova reprodukuje. A za reprodukciju je neophodna heteroseksualnost.”

No, pozicioniranje LGBT osoba je itekako moguće u okvirima mikrodruštvenosti, malih zajednica slobodoumnih ljudi koji su otvoreni za različitosti. “Takvih zajednica ima, što pokazuju i primjeri mladih ljudi koji su, kao

Sara (30) svoju seksualnu orijentaciju ne krije od prijatelja/ica, te većine poznanika/ca, ali ju je odlučila ne obznaniti roditeljima, te osobama s kojima radi. Na pitanje zašto, kaže: "Zato što mi je do prvih jako stalo i nisam još uvijek spremna podnijeti eventualni razdor, a od drugih živim. Jedini pritisak i krivica koje osjećam zbog negovorenja istine odnosi se na moje roditelje"

što neka istraživanja pokazuju, spremniji na outovanje od starijih generacija", kaže Popov-Momčinović.

U slučaju Klaudije (28) coming out je bio dug proces. U prvoj fazi prihvatila je samu sebe, u drugoj se outovala najužem krugu prijatelja/ica, a u trećoj fazi roditeljima. "Mogu reći da sam jedna od 0,1 posto LGBTTIQA populacije čiji su roditelji bez ikakve drame, pritiska i nasilja prihvatili, te podržali moj coming out. Trenutno sam out svima onima koji postavljaju pitanje o tome koja je moja seksualna orijentacija."

Klaudija prepričava kako se u osmom razredu osnovne škole pogledala u ogledalo i samoj sebi rekla: "Ti si gay. Kasnije je uslijedila spoznaja da nije bitno šta sam, već da definitivno nisam heteroseksualna. U većini slučajeva je coming out produbio moje odnose s drugim ljudima. Bez laži, pretvaranja, nesigurnosti i straha, odnosi među ljudima postaju čvršći. Sama sa sobom sam u potpunom miru, ali neka outovanja su definitivno izazov, prije svega, outovanje radnim kolegama i ljudima koji imaju predrasude i homofobična stajališta." Klaudija je mišljenja da coming out i vidljivost LGBT osoba mogu, u pojedinačnim slučajevima, imati negativne posljedice. Međutim, ona smatra da čin outovanja jača zajednicu iznutra, pogotovo u kontekstu stvaranja grupa podrške roditelja, prijatelja i drugih ljudi izvan zajednice.

Slobodno življenje

Sara (30) svoju seksualnu orijentaciju ne krije od prijatelja/ica, te većine poznanika/ca, ali ju je odlučila ne obznaniti roditeljima, te osobama s kojima radi. Na pitanje zašto, kaže: "Zato što mi je do prvih jako stalo i nisam još uvijek spremna podnijeti eventualni razdor, a od drugih živim. Jedini pritisak i krivica koje osjećam zbog negovorenja istine

odnosi se na moje roditelje jer smatram da jedino njima nešto na svijetu dugujem."

Uvjerena je da će proći još dosta vremena prije nego što outovanje u bh. društvu bude shvaćeno kao slobodno življenje. "Ne govorim da outovanje nije bitno. Svi smo svjesni da bi nam bilo puno bolje i lakše kad bismo svi bili out, jer svojim ćutanjem i sami donekle doprinosimo stigmatizaciji nas samih i držanju cijele priče u mraku kao da se osjećamo krivima. Ali, praksa je nešto sasvim drugo."

Sara razmišlja o outovanju, ali još uvijek nije spremna na taj korak: "Silno poštujem ljude koji se odluče na to – mislim da su hrabri i da rade važan posao ne samo za pripadnike/ce LGBT zajednice, nego za sve ljude kojima svojim outovanjem šire vidike. S druge strane, ne mogu da krivim one koji to ne rade jer ću

Psihologinja
Belma Žiga

vaju posao i slično. Ne mogu i ne želim da osuđujem. Mislim da svako mora izabrati za sebe."

Onima koji razmatraju outovanje, Z. poručuje: "Ne postoji razlog da to ne učinite, postoje samo lažna opravdanja. Bitno je donijeti odluku i obaviti to što prije, jer na taj način činite sebi dobro, a sebi ste valjda najbitniji. Svi koji vas vole, voljet će vas i dalje."

Coming out je veoma značajan za LGBT osobe, pogotovo u zemljama poput BiH, jer outovanje više ljudi znači i veću mogućnost daljeg djelovanja u zagovaranju LGBT prava, što bi, također, pružilo podršku i ohrabrilu druge LGBT osobe da pristupe ovom procesu.

"Ako se zna da je neko gay, ali to ipak ne manifestuje na direktan način, već koliko-toliko čuva u rezervatu privatnosti, društvo je u većoj mjeri tolerantnije, ali je riječ o površnoj, licemjernoj toleranciji koja ne prihvata Drugo i Drugačije u cjelosti", kaže Popov-Momčinović. Ona ističe da država i nadležne institucije trebaju preuzeti proaktivnije korake u osiguravanju stabilnog odnosa društva i outovanih LGBT osoba. "Ako čekamo da se društvo samo osvijesti, odnosno da nedovoljno osnažena i 'rasuta' LGBT zajednica izvrši pritisak u tom pravcu, još ćemo se dugo načekati na 'ublažavanje' inicijalnog šoka i nevjerice."

(Tekst je napisan uz pomoć Evropske unije. Sadržaj teksta je isključiva odgovornost Fondacije Heinrich Böll - Ureda za BiH, Fondacije CURE i Sarajevskog otvorenog centra i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovište Evropske unije)

Sociologinja
Zlatiborka
Popov-Momčinović

